

PUHUTAAN SEKSISTÄ

Onko se jo menneisyyttä, että koulun seksuaalikasvatuksessa puhutaan vain kondomeista, pelotellaan taudeilla ja nolostellaan?

Anne Ventelä kuvat Anna Huovinen

Paljaan reiden sisäpintaa pitkin alkaa valua verta. Reisien väliin ilmestyy hymyilevän juontajan pää. Nyt hän selittää, mitä kuukautiset tarkoittavat.

Kyseessä on Yle Areenasta löytyvän norjalaisen *Murrosikä*-sarjan *Pimppi*-jakso. Kymmenosaisen nuortensarjan muita jaksoja ovat esimerkiksi *Karvat*, *Pippeli*, *Tissit* ja *Vauvojen teko*. Ohjelmassa juontaja kertoo murrosiän muutoksista ja lisääntymisestä oikeiden vartaloiden avulla.

Vantaalaiselle äidille sarja tuli tutuksi keväällä 2020. Silloin 10-vuotias lapsi oli kotikoulussa koronakriisin vuoksi ja oli saanut ohjelman katsomisen koulutehtäväksi.

Äiti kertoo, että lapsi huusi huoneestaan: "Apua, en voi katsoa tätä!" Hän oli hätkähtänyt kuvastosta, jossa sukuelimet näytettiin läheltä ja peittelemättä.

Äiti yritti sanoa, että sarja on tehty reippaalla huumoriotteella, eikä murrosikä ole mikään kamala juttu.

Nelikymppinen äiti muistelee, että hänen aikanaan koulussa katsottiin piirrettyjä poikkileikkauksia sukuelimistä. Kotona seksistä tai murrosiästä ei puhuttu mitään, ei kuukautisistakaan.

Nyt tyyli näyttää olevan toinen: kursailematon, raikas, moderni.

Vai onko?

Osa nykyvanhemmista muistaa, miten koulun seksuaalikasvatuksessa punasteltiin, puhuttiin kondomeista ja varoiteltiin seksitaudeista sekä vahinkoraskauksista.

Käsittelemättä saattoivat jäädä sellaiset seikat kuin nautinto, suostumus, seksuaali-identiteetit, sukupuolten moninaisuus – tai se, mitä seksi itse asiassa tarkoittaa.

Onpa siis hyvä, jos nykyään kouluissa puhutaan asioista suoraan ja nuoret saavat tietoa aiempaa kattavammin!

Valitettavasti ihan näin onnellisesti asiat eivät ole. Esimerkiksi sateenkaarinuoret ovat jakaneet kokemuksiaan siitä, että koulun seksuaalikasvatus on ollut virheellistä, asenteellista tai puutteellista.

Kritiikkiä antaa myös Väestöliiton Nuorten palveluiden palvelupäällikkö **Maria Nikunlaakso**. Hän tekee chat-

työtä allekaksikymppisten kanssa ja vastaa kysymyksiin, joita nuoret eivät ole uskaltaneet kysyä muilta.

"Aika paljon on nuoria, joilla perustiedot ovat tosi puutteellisia. Seksuaalikasvatus ei selvästi tavoita kaikkia. Monille nuorille tytöille on myös jäänyt epäselväksi se, miksi naiset harrastavat seksiä. He ovat kyllä ymmärtäneet, että ehkäisyä pitää käyttää, mutta ihmettelevät, mikä seksissä on se juttu, tai onko se jotenkin kivaa."

Sexpon vastaava neuvoja **Sari Hälinen** sanoo, että koulujen seksuaalikasvatus toimii ehkäisyvalistuksen tasolla hyvin, joskaan esimerkiksi suuseksisuojusta ei puhuta riittävästi.

On myös isoja teemoja, joiden parissa työtä riittää. Noin puolet tytöistä on Kouluterveyskyselyn mukaan kokenut seksuaalista häirintää, ja tämä on ongelma, jonka ehkäisemiseksi tarvitaan pätevää seksuaalikasvatusta. Myöskään esimerkiksi sukupuolten tai seksuaalisen suuntautumisen moninaisuutta ei käsitellä Hälinen mukaan riittävän monipuolisesti ja yhdenvertaisesti.

Eli mitä, polkeeko koulujen seksuaalikasvatus sittenkin paikoillaan? Eikö koulussa edelleenkään puhuta häpeilemättä ja yhdenvertaisesti kehoista, seksuaalisuudesta, nautinnosta tai vaikka itsetyydytyksestä?

Vastaus on: riippuu opettajasta.

Ei ole nimittäin olemassa mitään tarkkaa ja konkreettista listaa siitä, mitä lapsille ja nuorille pitäisi opettaa seksuaalisuudesta.

"Opetushallitus laatii perusopetuksen ja lukion opetussuunnitelmien valtakunnalliset perusteet, joissa määrätään oppiaineeseen liittyvistä opetuksen tavoitteista ja keskeisistä sisällöistä. Kukin opettaja avaa ja käyttää näitä itsenäisesti. Opettajalla on työssään aika suuri autonomia", sanoo erityisasiantuntija **Riina Länsikallio** Opetushallituksesta.

Myös kuntien tai koulujen paikalliset opetussuunnitelmat ohjaavat esimerkiksi terveystiedon opetusta. Niidenkin tulee olla linjassa Opetushallituksen laatimien opetussuunnitelman perusteiden kanssa.

Käytännössä opettajien autonomia tarkoittaa sitä, että opettaja saa oman ammattitaitonsa varassa päättää, miten opettaa, kunhan opetussuunnitelman tavoitteet ja sisällöt täyttyvät.

Opetuksen tyyli riippuu opettajasta, samoin se, mitä materiaaleja oppitunneilla käytetään. Joku nojaa terveystiedon oppikirjaan, toinen tekee materiaalit itse tai käyt-

Puhutaanko lapselle koulussa esimerkiksi kuukautisista kursailemattomasti? Sitä vanhemman kannattaa kysyä lapselta itseltään.

"MONILLE NUORILLE TYTÖILLE ON JÄÄNYT EPÄSELVÄKSI SE, MIKSI NAISET HARRASTAVAT SEKSIÄ."

VOI OLLA, ETTÄ SEKSUAALIKASVATUSTA ANTAA OPETTAJA, JOLLA EI OLE SIIHEN AJANTASAISIA VALMIUKSIA.

tää eri organisaatioiden laatimia materiaaleja, nettisivustoja tai videoita.

Voi olla, että seksuaalikasvatusta antaa opettaja, jolla ei ole siihen ajantasaisia valmiuksia tai jonka oma arvomaailma ei ole linjassa opetussuunnitelman tavoitteiden kanssa.

Ja niinpä yhä saattaa olla koululuokkia, joissa seksuaalikasvatus ei vastaa kysymyksiin, joita nuoret kuumeisesti pohtivat.

Länsikallio muistuttaa, että opettajilla on tiukat kelpoisuusvaatimukset, jotka vaativat tietyn määrän korkeakouluopintoja opetettaviin aineisiin. Opettajankoulutuksessa nojataan opetussuunnitelmaan ja näin varmistetaan, että opettajalla on vaadittu osaaminen.

Kuitenkaan esimerkiksi täydennyskoulutautumisen laatua ei seurata.

”Toistaiseksi ei myöskään ole olemassa opettajarekisteriä, josta näkisi opettajan kelpoisuuden opettamaansa aineeseen. Nyt rekisterin perustamista on esitetty”, Länsikallio sanoo.

Mitä Opetushallituksen laatima opetussuunnitelma sitten sanoo seksuaalikasvatuksen tavoitteista?

Opetussuunnitelmassa linjataan, että koulujen tulee edistää sukupuolten tasa-arvoa ja tukea oppilaita oman identiteetin rakentumisessa. Lisäksi on luotava ”näkyvyyttä inhimillisen moninaisuuden arvostamiselle”.

Seksuaalikasvatuksen osalta opetussuunnitelma nojaa myös WHO:n seksuaalikasvatuksen periaatteisiin. Niiden mukaan kehon ja kehityksen lisäksi tulee käsitellä muun muassa tunteita, moninaisuutta, normeja ja tapoja sekä seksuaalioikeuksia.

Tunnetaidot ja fyysisen koskemattomuuden kunnioittaminen ovat opetuksessa mukana jo ensimmäiseltä luokalta alkaen.

Sana *seksuaalisuus* tulee perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa ensimmäistä kertaa vastaan alakoulun 3.-6. luokan ympäristöopin oppisisällöissä. Oppilaiden kanssa tulee käsitellä ikäkauden mukaista seksuaalista kehitystä ja ihmisen lisääntymistä. Lisäksi harjoitellaan tunteiden tunnistamista, ilmaisua ja säätelyä sekä turvataitoja fyysisen ja henkisen koskemattomuuden tueksi.

Yläkoulussa seksuaalikasvatusta toteutetaan terveystiedon oppiaineessa. Opetussuunnitelma linjaa, että 7.-9.-luokkalaisten kanssa käsitellään identiteetin, minäkuvan ja itsetuntemuksen rakentumista, seksuaalista kehittymistä, itsensä arvostamista ja turvataitoja. Lisäksi perh-

dytään seksuaalisuuteen, seksuaaliterveyden osa-alueisiin ja seksuaalisen kehityksen monimuotoisuuteen.

Tämä kaikki kuulostaa hyvältä, mutta mikään ulkopuolinen taho ei oma-aloitteisesti seuraa, miten opetussuunnitelman tavoitteet käytännössä toteutuvat.

Seuraamista vaikeuttaisi sekin, että seksuaalikasvatus ei koulussa rajaudu vain tiettyihin oppiaineisiin. Esimerkiksi yhdenvertaisuus ja moninaisuus ovat opetuksessa läpileikkaavia teemoja, joita koko opettajakunnalla on velvollisuus edistää.

Parhaimmillaan Suomen peruskouluissa tapahtuu ihania. On opettajia, jotka kertovat alakoululaisille, ettei kenelläkään ole kiirettä tietää, onko tyttö vai poika. Että jokainen on omanlaisensa ja tärkeä.

On yläkoululaisia, jotka kysyvät häpeilemättä vähän tyhmempiäkin kysymyksiä, ja joiden opettajat tekevät harkittua työtä välittääkseen nuorille positiivista kuvaa seksistä ja seksuaalisuudesta.

Tämä käy ilmi, kun oppituntien sisällöistä jututtaa vuonna 2021 palkittuja vuoden luokanopettajaa **Päivi Koivisto** ja vuoden terveystiedon opettajaa **Katri Sarpolaa**.

Etenkään yläkoulun seksuaalikasvatus ei ole helppo nakki, sillä oppilaat ovat kehityksessään hyvin eri vaiheissa, sanoo Sarpola.

”Joku ei tule vuosikausiin pitämään toista kädestä kiinni, ja joku on jo voinut kokea abortin tai joutua seksuaalisen väkivallan kohteeksi.”

Sarpolan mukaan sukupuolten moninaisuus on teema, jonka käsittely etenkin vanhemmilta opettajilta vaatii täydennyskoulutusta.

Lisäksi on tasapainoteltavaa siinä, miten seksuaalisuutta käsittelee positiivisena voimavarana samalla, kun nuorten tulee myös oppia tunnistamaan ja toimimaan silloin, kun he kohtaavat seksuaalista häirintää tai väkivaltaa.

”Kemian tai ruotsin ope joutuu vähemmän miettimään näin isoja asioita opetuksessa.”

Sexpon Sari Hälinen toivoo, että seksuaalikasvatukseen suhtauduttaisiin yhteiskunnallisesti vakavammin. Hälinen mukaan on ongelmallista, ettei peruskoulun seksuaalikasvatuksen tasoa ja koulujen tekemää työtä mitata tai arvioida järjestelmällisesti valtakunnan tasolla.

Yksi parannus olisi Hälinen mukaan se, että jokaisessa koulussa olisi koulutettu seksuaalikasvattaja, jolla on itsevarmuutta, kykyä ja mahdollisuuksia puhua seksuaalisu-

Sexpon vastaava neuvoja Sari Hälinen sanoo, että koulujen seksuaalikasvatus toimii ehkäisyvalistuksen tasolla hyvin, joskaan esimerkiksi suuseksisuojuista ei puhuta riittävästi.

”KEMIAN TAI RUOTSIN OPE JOUTUU VÄHEMMÄN MIETTIMÄÄN NÄIN ISOJA ASIOISTA OPETUKSESSA.”

den teemoista ja ajankohtaisista ilmiöistä nuorten kanssa.

”Koulumaailmaan tarvitaan luotettavia aikuisia, joilla on juuri tämän asian mandaatti. Henkilön ei tarvitse olla opettaja. Esimerkiksi nuorisotyöntekijällä voi olla nuoriin toisenlainen tulokulma.”

Kun seksuaalikasvatuksen sisällöistä puhutaan, pe-
räänkuuluttaa Hälinen etenkin suostumuksesta ja nau-
tinnosta puhumista.

”Suostumuksen kautta vahvistetaan kehojen itsemäärää-
misoikeutta ja vähennetään seksuaalisuutta loukkaavaa vä-
kivaltaa. Samaan aikaan, jos seksistä ja seksuaalisuudesta
puhutaan nautinnon kautta, annetaan ymmärrys siitä, että
jos se ei tuota hyvää oloa ja nautintoa, se ei ole seksiä.”

Hälinen muistuttaa, että lapsi tai nuori ei opi seksis-
tä pelkästään koulun penkillä. Valtaosa seksuaali-
kasvatuksesta tapahtuu jossain muualla: kaverei-
den kanssa, median kautta, kotisohvalla.

Siksi seksuaalikasvatukseen tarvitaan myös perheen ja
lähiaikuisten satsausta. Vanhemmat eivät voi nostaa kä-
siään pystyyn ja odottaa, että koulu hoitaa, Hälinen sanoo.

”Kommunikaatio oman lapsen kanssa on tärkeää. Jo-
kainen voi kysyä lapseltaan, onko hänellä mielessään ky-
symyksiä, tai onko jotain erityistä seksuaalisuuteen liitty-
vää tapahtunut.”

Koulun seksuaalikasvatuksesta voi päästä kärryille
niin, että pyytää nähtäväksi terveystiedon kirjaa tai kysyy,
miten asioita oppitunnilla käsitellään, Hälinen sanoo.

Jos seksuaalisuudesta puhuminen tuntuu vaikealta tai
jos koulun opetussisällöt mietittyvät, neuvoo Hälinen ole-
maan yhteydessä esimerkiksi kouluterveydenhoitajaan.

”Moni oppilas kokee, että jos terveydenhoitaja on hyvä,
hänelle on helppo jutella myös seksuaalisuuden teemois-
ta. Terveystiedonhoitajalta voi saada vinkkejä asioiden käsit-
telyyn, tai häntä voi pyytää puhumaan asioista suoraan
nuoren kanssa.” ■

Hansaplast

TOUHUKASTA ARKEA

SUOJAA HAAVAT YMPÄRISTÖ EDELLÄ

UUTUUS

*Haavatyyny ja taustapuoli

**Tuotantoprosessissa käytetty sähkö on tuotettu 100 % uusiutuvista lähteistä.

Kaikki päästöt kompensoidaan sertifioitujen metsityshankkeiden kautta.

***Suojaavat iältä ja bakteereilta